

3. Максимова Т. С., Сорочан Д. В. Використання електронної комерції роздрібними торговельними підприємствами. Торгівля і ринок України: Тематичний збірник наукових праць. 2010. Вип. 29. С. 273-279.

4. Червона, О. Ю. Тенденції розвитку електронної комерції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2020, Вип. 39. С. 65-68.

Соловей Анна Олегівна,

студентка 1 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.

ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Ще здавна у суспільстві існують писані та неписані правила, що створені для регулювання суспільних відносин, вирішення конфліктів та налагодження взаємозв'язків. Варто сказати, що рабовласницьке суспільство саме і було основою створення римського приватного права. Перш за все, джерело – це саме та підвалина, яка закладає основні положення буття чи функціонування певного предмета чи явища.

Можна виокремити такі типи джерел римського права: письмові та усні. Письмовими є закони, акти, конституції, що видавав імператор, едикти преторів, сенатусконсульти, коментарі юристів (Ульпіана, Тацита, Цицерона і т.д.). Щодо усних джерел, то ними є звичаї та традиції, що склались у тогочасній общині. Наприклад, одним з найбільш відомих джерел права є Закони XII таблиць, що були прийняті Народними зборами. Ще одним впливовим джерелом була Кодифікація імператора Юстиніана («Звід цивільного права» – *Corpus Iuris Civilis*), яка стала завершенням формування права у Римі. Варто також зазначити, що у різні періоди існування Риму використовувались різні джерела права: попередні могли втратити свою актуальність, нові ж вміщували нові закони та порядки.

У царський період (до 449 р. до н. е.) основною формою права був усний звичай (*mos*). Він представляв народу загальні правила поведінки, що базувалися на принципах моралі, справедливості та честі. Усний звичай був обов'язковим для всіх, дотримання та виконання його було основним правилом для кожного громадянина. Держава ж, в першу чергу піклувалась про функціонування усного звичаєвого права та захищала його недоторканність. Усне звичаєве право у давньому Римі визначалось як *mores maiorum* – звичай предків.

Лише в 450 р. до н. е. з являється перший запис законів, що отримав назву Закони XII таблиць (*Leges duodecim tabularum*). Свою назву збірка законів

отримала завдяки оформленню у вигляді 12 мідних таблиць, які знаходились на головній площі у місті Форум, Рим. Саме джерело письмового звичаєвого права створювалось під неабияким тиском плебеїв – одного класового римського стану. Вони боролись з патриціями, які були панівним класом у ті часи, щоб домогтись визнання поставлених умов. Як результат, було обрано 10 чоловіків, які приймали участь у створенні Законів XII таблиць. Хоча Закони XII таблиць і були першим систематизованим писаним джерелом звичаєвого права, вони зовсім не регулювали і не стосувались саме державного права. Вони більше зачіпали сферу сімейних відносин, принципу спадкоємності, вирішували питання позик та їх повернення, містили перелік кримінальних злочинів та покарань за них.

Щодо самого змісту, то перша таблиця містила інформацію про права та обов'язки позивача та відповідача, третя розповідала про покарання боржників та права кредиторів, четверта – пояснювала умови придбання статусу особистості сину, що був вільним від батька, також розповідала про права жінки. П'ята частина Законів XII таблиць знайомила міщан з порядком успадкування майна та процедурою опіки, шоста таблиця повідомляла про отримання земельного права, сьома частина – про права та обов'язки землевласників. У восьмій частині збірка законів ознайомлювала з видами покарань та правопорушеннями, дев'ята частина надавала інформацію про підкуп судді та смертні вироки. Десята ж таблиця містила сакральне право.

Закони XII таблиць дійшли до нас лише у вигляді коментарів та цитат, створених історичними особистостями, оскільки галли (кельтські племена) знищили цю пам'ятку права. Підсумовуючи, можна сказати, що Закони XII таблиць стали початком формування систематизованого права у Римі і ця спроба була дуже вдалою. Найбільшою потребою збірка була для плебеїв, які могли використовувати цю її письмового звичаєвого права як захист від несправедливих судів патриціїв.

Саме створення писаного права і стали основою розвитку правової культури у подальші роки.

По завершенню IV століття у Римі почався активний розвиток торгівлі, налагодження внутрішніх та зовнішніх зв'язків. В 2 половині III столітті до н. е. з'являється посада претора, який займався веденням судових справ. Крім того, був ще один претор, який наглядав за перегірниками, тобто населенням, що не мало прав. Важливим завданням претора було оголосити Едикт (*edictum lat.*) Преторське право повинно було бути тим самим джерелом права, яке змогло би регулювати господарські відносини в тогочасній спільноті. При чому, дії, на основі преторського права повинні були носити антибюрократичний характер.

Але не можна стверджувати, що преторське право було повноцінним масштабним джерелом права, оскільки часто і самі претори не дотримувались його. З приходом у Рим принципату владність преторського права втратила своє владне значення, оскільки більшого впливу вже завдавали зміни у судовій системі, які запроваджували імператори.

Торгівля продовжує розвиватись, набирає нових обертів та спричиняє появу потреби у створенні чесних договорів між республіканцями. Але з таким завданням могли справитись лише люди, які кваліфікувались у цих справах, тобто, юристи. Крім того, вказівки щодо вирішення спірних питань могли надавати магістрати та судді, що вже завершили свою професійну діяльність та мали неабиякий досвід. I століття до нашої ери знаменувалось створенням нових форм діяльності римських юристів. За Цицероном можна виокремити саме такі: *respondere*- тобто надання консультацій з приводу неоднозначних питань; *cavere*-даний тип передбачав створення своєрідних «реквізитів» документів; *agere*- тобто, поради щодо процесуального розгляду справ.

У період з I до III ст. н. е. починають діяти сенатусконсульти, а точніше, постанови сенату, які діяли у період принципату. Сенатусконсульти відносились до джерел права, що регулювали цивільні відносини. Дуже рідко вони стосувались вирішення державних питань. Інколи, деякі види сенатусконсультів надавали особливі можливості магістратам, які прирівнювались до рівня диктатора.

Поступово постанови сенатів почали втрачати своє значення, як джерело права; на зміну сенатусконсультам поступово приходили імператорські конституції (розпорядження для населення, судові рішення, відповіді на запити населення та вказівки посадовим особам) та доповнення до них.

Одним із найбільш відомих джерел права, а саме імператорського права, стала Кодифікація Юстиніана. IV ст. н.е. ознаменувалось набігами варварів, а також доволі неоднозначними запитам у державі, які потребували негайної систематизації права у єдине ціле, яке буде містити ключові правила та положення щодо регулювання права. Саме за це завдання і взялися видатні правники того часу- Феодор та Трибоніан – юрист константинопольської школи та начальник канцелярії при імператорі відповідно. Крім того, неоціненним був труд спеціальної комісії, створеної на вимогу Юстиніана. Спочатку було упорядковано закони, створені головою держави, трохи згодом, у 30-х. роках було створено збірник *Digesta*, який містив найвідоміші твори класиків та юристів. Загалом було розглянуто багато питань, викреслено старі закони. До уваги взяли інституції Юстиніана, що були складені на основі вивчення

інституцій Гая. Усі попередньо зазначені складові і були тією самою основою створення Corpus Iuris Civilis.

Аналізуючи кодифікацію Юстиніана, можна сказати, що дане імператорське джерело права було дуже вдалим, оскільки зміст є систематизованим та справді узагальненим. Юстиніан був імператором, метою якого був єдиний та неподільний Рим і для того, щоб так справді і було, лише об'єднання народу та території було замало. Існувала потреба в створенні єдиного закону, який міг би регулювати правові питання, а кодифікація Юстиніана саме і стала таким джерелом права.

Отже, джерела римського приватного права є дуже неоднозначним і їх тлумачення і справді потребують неодноразового вивчення великої кількості матеріалів. Спостерігається неабиякий розвиток системи права, починаючи від звичайних традицій та порядків і закінчуючи цілими збірками законів. Розвиток права у Римі мав дуже впливовий характер, а створення писаних та усних джерел права заклало неабиякі підвалини того права, яким ми користуємось і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов Є. О. Основи римського приватного права(посібник для підготовки до іспитів для зайнятих, розумних та допитливих). Харків. Одісsey. 2013
2. Тарасова Г. М. Латинська мова для юристів. Одеса. 2020
3. Борисова В. І., Баранова Л. М. Основи римського приватного права. Харків. 2008
4. Шевчук М. М. Закони 12 Таблиць як джерело римського права: загальний аналіз. Полтава. 2015. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4549>
5. Дрозд В. І. Кодифікація Юстиніана : витоки, передумови, значення . Наше право. 2016.

Стахова Катерина Ігорівна,

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І. В.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

У Древньому Римі для позначення права власності використовували термін панування (Dominium), а в період зрілої республіки, з'явився термін власності (Proprietas). Право власності є суб'єктом, що володіє певною річчю. Дослідження поняття за римським правом дає змогу розглянути і зрозуміти всю природу класичного римського права, встановлюючи критерії розвитку еволюції приватного права. Повну владу особи над річчю визнає право